

Avot de-Rabbi Nathan hoofdstuk 31

Getalsspreuken

God, de wereld en de mens

Vervolg tekst Avot de-Rabbi Nathan 45b-46a (Misjna Avot V,1; ARN, noesach b, 55b)

Door middel van tien uitspraken werd de wereld geschapen. Waarom is het nodig voor de bewoners van de wereld om dit te weten? Dit is echter om je te leren dat ieder die een enkel gebod vervult, en ieder die zich aan een enkele Sjabbat houdt, en ieder die een enkele ziel [uit Israël]¹ het leven redt, de Schrift het hem aanrekent alsof hij de gehele wereld gered heeft die door middel van tien uitspraken is geschapen.

Want zo vinden wij het van Kajin die Hèvèl (Abel) zijn broeder doodsloeg, zoals gezegd is: *‘Het bloed van jouw broeder roept tot mij’* (Gen. 4:10). Het bloed van één (mens) vergoot hij, (maar) er wordt gesproken over bloed(en) (*damim* - meervoud). Dit leert echter dat al het bloed van zijn kinderen en kleinkinderen en van al zijn nageslacht tot aan het einde van alle generaties die uit hem voort zouden komen voor het aangezicht van de Heilige, Hij zij gezegend, stond en schreeuwde. Zo leer je dat (het leven van) een enkel mens opweegt tegen het gehele scheppingswerk.

Rabbi Nechemja² zegt: Hoe weten we dat (het leven van) één mens opweegt tegen het gehele scheppingswerk? Er is immers gezegd: *‘Dit is het boek van de geboortegeschiedenissen (meervoud!) van de mens’* (Gen. 5:1). En elders is gezegd: *‘Dit zijn de geboortegeschiedenissen (meervoud!) van de hemel en aarde, toen zij geschapen werden’* (Gen. 2:4). Zoals daar (bij de schepping van de mens) sprake is van scheppen en maken, is ook hier (bij de schepping van de wereld) sprake van scheppen en maken. Dit leert dat de Heilige, Hij zij gezegend, aan hem (Adam) alle generaties die in de toekomst uit hem zouden voortkomen toonde alsof zij voor hem stonden en zich verheugden. En sommigen zeggen dat Hij hem alleen de rechtvaardigen (van ieder generatie) toonde, zoals er gezegd is: *‘Ieder die ten leven in Jeruzalem opgeschreven is’* (Jes. 4:3).

Uitleg:

In een alternatieve vorm vinden we het begin van deze overleveringen terug in Misjna Avot V,1:

¹ Sommige handschriften en edities laten het woord ‘Israël’ weg, waarmee de uitspraak een meer universele toon verkrijgt; de lezing zonder ‘Israël’ lijkt gezien de universele context van het scheppingsverhaal het meest authentiek.

² Amora uit Èrètz Jisra’él, vierde generatie,

»Door middel van tien uitspraken is de wereld geschapen. Wat kunnen we hieruit leren? Had de wereld dan niet door middel van een enkele uitspraak (eenmalig goddelijk spreken) geschapen kunnen worden? Maar dit is om (des te meer) genoegdoening te eisen van de goddelozen die de wereld vernietigen die door tien uitspraken is geschapen. En om (des te meer) beloning te geven aan de rechtvaardigen die de wereld in stand houden die door middel van tien uitspraken geschapen is.«³

In de rabbijnse werkelijkheidsbeleving vormt de schepping een voortgaand en complex proces. Een doelgerichte ontwikkeling vanaf het ontstaan van de wereld, door de geschiedenis en opeenvolging van mensengeneraties (*toledot*) heen, tot aan messiaanse voltooiing.⁴ Een proces dat is ingeleid door goddelijke spreken en een reactie op dit herhaaldelijke spreken laat zien. De gehele schepping kwam tot stand als gehoorzame reactie en antwoord op tien maal goddelijk gebieden. Deze gedachte is gebaseerd op het tien keer herhaalde '*wajjomèr*' ('en Hij sprak') in het scheppingsverhaal. ARN (nosach b) geeft een opsomming van de verzen, waarin dit '*wajjomèr*' is vermeld.⁵

Het steeds terugkerende goddelijke spreken en de positieve antwoorden daarop in de schepping vinden we voortgezet in de opdrachten die God in de geschiedenis aan Israël en de mensheid meegaf. Het onbeantwoord blijven van Gods creatief en bevelend gebieden van de kant van de mensheid veroorzaakt een blokkade in het messiaanse scheppingsproces. Dit zou in feite de vernietiging van de schepping inluiden.

Sommige exegeten wijzen erop dat het herhaaldelijke scheppend spreken van God benadrukt hoe elk onderdeel van de aardse werkelijkheid onmisbaar en van ongekende waarde is. Daarmee komt ook aan elk mensenleven niet te bevatten betekenis toe.⁶ De existentie van een enkel individu is gelijk aan de totale schepping.⁷ Door tien keer spreken in plaats van een enkele maal, vergrootte de Schepper bovendien (tien maal) de verantwoordelijkheid en straf van overtreders en de beloning van allen die goed doen.⁸

En meer nog. Wie een enkel individu het leven beneemt van wiens handelen al zoveel afhangt, doodt daarmee ook nog eens al diens potentiële nageslacht dat daardoor niet meer ter wereld zal komen. Daarmee staat ieder menselijk bestaan voor hele generaties van nakomelingen. De overlevering van deze exegese in de Misjna (Sanhedrin IV,5) voegt ook de idee toe dat ieder mensenleven van gelijke waarde is. Elk menselijk individu is evenals als Adam geschapen om Gods grootheid te verkondigen. Ieder persoon is volstrekt uniek en mag van zichzelf zeggen: 'Omwille van mij is de gehele wereld geschapen.'

Volgens Rabbi Nechemja toonde God aan Adam in het vooruit alle komende generaties. Niet alleen de rechtvaardigen maar ook de goddelozen die in de toekomst rond het gouden kalf zouden dansen en zich daarover verheugen. Zo conform de uitleg van Rabbi Eliahoë ben Avraham van Delyatin. Daarbij verwijst deze commentator naar Ex. 32:6: '*Vervolgens stonden zij op om uitbundig feest te vieren.*' Zowel in geval van de schepping van de wereld

³ Vgl. ook Midrasj Be-resjit Rabba XVII,1. Zie ook de weergave in ARN (noesach b), ed. S. Schechter 54b (90).

⁴ Zie in dit verband ook ARN, noesach b (ed. S. Schechter, 98) en de daar genoemde tien geslachtsregisters: 'Tien geslachtsregisters zijn opgenomen in de Tora: Dit zijn de geboortegeschiedenissen van de hemel en de aarde etc.'

⁵ Gen. 1:3; Gen. 1:6; Gen. 1:9; Gen. 1:11; Gen. 1:14; Gen. 1:20; Gen. 1:24; Gen. 1:24; 1:26; Gen. 1:29; Gen. 12:18. Zie ook Midrasj be-resjit Rabba XVII, 1.

⁶ Zie het commentaar van Maimonides op Misjna Avot V,1.

⁷ Vgl. in dit verband ook Babylonische Talmud Sanhedrin 37a: 'Wie een enkele ziel vernietigt (in Israël), is alsof hij de gehele wereld vernietigt.'

⁸ Vgl. Rasji op Misjna Avot V,1.

als bij de schepping van de mens gebruikt de Tora het werkwoord ‘*bara*’ (scheppen), naast het werkwoord ‘*asa*’ (maken, doen). ‘*Bara*’ betekent schepping uit het niets door middel van goddelijk spreken. ‘*Asa*’ verwijst naar de doorwerking van dit goddelijke spreken in de materiële werkelijkheid. Dit leert dat ook een mensenleven zowel voortkomt uit het scheppende niets van Gods spreken als uit de doorwerking van Gods scheppende kracht in de tastbare realiteit waarop ook de mens een al of niet positieve invloed uitoefent.

Vervolg tekst Rabbi Avot-de Rabbi Nathan 46a

Rabbi Jehosjoea Ben Korcha zegt: Let wel, de Schrift zegt: ‘*Uw ogen hebben mijn vormeloos begin gezien en zij allen werden in Uw boek beschreven*’ (Ps. 139:16). Dit leert dat de Heilige, Hij zij gezegend aan Adam alle generaties en hun geleerden toonde, alle generaties en hun administratoren, alle generaties en hun leiders, alle generaties en hun profeten, alle generaties en hun helden, alle generaties en hun zondaren, alle generaties en hun vromen. En dat in die en die generatie een bepaalde koning zou zijn, en in die generatie een bepaalde Wijze.

Uitleg:

Deze les van Rabbi Jehosjoea ben Korcha, geeft nadere uitleg bij Gen. 5:1: ‘*Dit is het boek van de geboorte-geschiedenissen van Adam*’, genoemd in de voorafgaande uitspraak van Rabbi Nechemja. Het vormt een hint naar een mystiek boek, waarin al een vooruitblik is geworpen op de toekomst van alle generaties van de mensheid. Naar dit zelfde boek van toekomstige geboorten zou eveneens Ps. 139:16 verwijzen: ‘*Uw ogen hebben mijn vormeloos begin gezien en zij allen werden in Uw boek beschreven, (de dagen dat zij gevormd werden toen er nog niet één van hen bestond).*’

Vervolg Avot de Rabbi Nathan 46a

Rabbi El’azar de zoon van Rabbi José de Gelili zegt: Negenhonderd en vierenzeventig generaties voordat de wereld geschapen werd, was de Tora (al) geschreven en rustte in de schoot van de Heilige, Hij zij gezegend, en reciteerde het lied (‘Gezegend zij de Eeuwige vanaf Zijn plaats’)⁹ samen met de engelendienaren; want er gezegd: ‘(Toen Hij de fundamente van de aarde verordende,) was ik (Tora en wijsheid) bij Hem Zijn troetelkind, was ik dagelijks Zijn bron van blijdschap, spelend voor Zijn aangezicht’ (Spr. 8:29-30). En er is gezegd: ‘Al spelend in de wereld van Zijn aardrijk [mijn bron van blijdschap vond Ik bij de mensenkinderen]’ (Spr. 8:31).

Uitleg:

De voorstelling van Gods voorwereldlijke acteren in de voorafgaande uitspraken vinden we hier voortgezet. Het genoemde ‘*boek van de geboortegeschiedenissen van de mens*’ (Gen. 5:1) is de Tora met haar creatieve krachten, toppunt van wijsheid, instrument en bouwplan van Gods schepping. Het hele wereldgebeuren en het lot van alle generaties lag in feite al in de wijsheid van Gods Tora besloten. Het instrument van Gods alwetendheid en scheppende kunstenaarschap is de Tora. Met haar voorzienige wijsheid is zij Gods troetelkind waaraan het

⁹ Zie Ez. 3:12.

Spreukenboek op subtiële wijze refereert. De totstandkoming van de Tora ging dus aan de schepping vooraf, conform een uitleg bij de woorden: *‘De Eeuwige heeft mij gemaakt tot het begin van Zijn weg, voorafgaande aan Zijn werken van ouds’* (Spr. 8:22). God was de architect, de Tora Zijn bouw- en bestemmingsplan, De associatieve achtergrond van de beschreven voorstelling van een voorwereldlijke Tora is hier in ARN verbonden met mystieke tradities rond het boek Ezechiël, waarin de engelen voor Gods troon het Opperwezen toezingen met: *‘Gezegend zij de Eeuwige vanaf Zijn plaats.’*

Volgens een oude mystieke traditie had God vanaf de schepping precies duizend generaties willen wachten met de openbaring van Zijn Tora. Een gedachte die samenhangt met de interpretatie van Ps. 105:8: *‘Hij denkt aan Zijn verbond voor eeuwig, aan Zijn woord dat Hij bevolen heeft aan duizend geslachten.’*¹⁰ Als gevolg van de ongehoorde slechtheid van de mensheid versnelde de Schepper deze periode van duizend generaties evenwel. Hij sloeg negenhonderd en vierenzeventig generaties over en openbaarde Zijn Tora al na de zesentwintig generaties vanaf Adam (tot aan Mosje).¹¹ Met deze oude mystieke traditie hangt de verwante gedachte samen dat de Tora negenhonderd en vierenzeventig generaties voorafgaande aan het ontstaan van de wereld geschreven is, zodat zij zesentwintig generaties na Adam geopenbaard kon worden (en het aantal van duizend jaar tussen het ontstaan en de openbaring van de Tora toch vol is gemaakt).¹²

Vervolg tekst Avot de-Rabbi Nathan 46a-b

Rabbi José ha-Gelili zegt: Alles wat de Heilige, Hij zij gezegend, heeft geschapen op aarde heeft Hij (ook) geschapen in de mens. Men kan hierover een parabel vertellen. Waar lijkt deze zaak op? Op iemand die (een stuk) hout neemt en probeert (daarop) vele vormen te graveren en die ontstemd raakt omdat er niet voldoende ruimte voor is. Maar wie zijn vormen op de aarde graveert, kan dat voortdurend blijven doen en vele vormen aanbrengen.

Maar de Heilige, Hij zij gezegend, moge Zijn grote Naam voor altijd en eeuwig geprezen zijn, heeft in Zijn wijsheid en inzicht de gehele wereld geschapen, de hemel en aarde heeft Hij geschapen, de hemelse wezens en aardse creaturen. En Hij heeft alles in de mens vorm gegeven wat Hij in Zijn wereld geschapen heeft. Hij heeft bossen geschapen in de wereld en Hij heeft bossen in de mens geschapen, dat is het haar van de mens. Hij heeft wild gedierte geschapen in de wereld en hij heeft wild gedierte in de mens geschapen, dat is het gif (ongedierte in de ingewanden) van de mens. Hij heeft stekend gedierte (*koretzin* - stekende of bijtende insecten) in de wereld geschapen en Hij heeft stekend gedierte (roddellaars, lasteraars)¹³ geschapen in de mens, dat zijn de oren van de

¹⁰ Zie Babylonische Talmoed, Zebachim 116a en Midrasj Kohèlèt I, 15.

¹¹ Zie bijvoorbeeld Babylonische Talmoed Chagiga 13b en andere bronnen, genoemd in L. Ginzberg, *The Legends*, Vol. V, noot 2.

¹² L. Ginzberg, *ibid.*, veronderstelt dat het getal 974 in oorsprong niets met de overleveringen over de pre-existentie van de Tora te maken had en een latere gedachte-ontwikkeling betreft. Vgl. het commentaar in ARN van ed. A. Cohen, *Minor Tractates of the Talmud*, vol. I, 149, noot 11.

Zie F. Weber, *Jüdische Theologie auf Grund des Talmud und Verwandter Schriften*, Leipzig 1897, 15 (zie daar verder vermelde bronnen). Sommige tradities veronderstellen dat de Tora als instrument van Gods creatieve wijsheid tweeduizend jaar voor het begin van de wereld werd ‘geschreven’.

¹³ *‘Koretzin’* (samenhangend met het werkwoord *‘karatz’*, het knagen, bijten en steken van insecten. Door Jastrow (Dictionary, 1343) uitgelegd als destructieve wormen in de ingewanden van de mens. Zie echter ARN, ed. J. Goldin, ook verklaard als ‘channels’. De oren als doorgeefluiken van lasterpraat; zie ook de verwijzing naar Bacher in ARN, ed. A. Cohen (*The Minor Tractates of the Talmud*) 149, geïnterpreteerd als informanten of aanklagers op grond van Dan. 3:8.

mens.¹⁴ Hij heeft wind in de wereld geschapen en Hij heeft wind geschapen in de mens, dat is de neus (ademhaling) van de mens. De zon in de wereld, en de zon in de mens, dat is het voorhoofd van de mens.¹⁵ Vuil water in de wereld en vuil water in de mens, dat is het slijm uit de neus van de mens. Zout water in de wereld en zout water in de mens, dat zijn de tranen van de mens.¹⁶ Waterstromen in de wereld en waterstromen in de mens, dat zijn de urinestromen van de mens.¹⁷ Muren in de wereld en muren in de mens, dat zijn de lippen van de mens.¹⁸ Deuren in de wereld en deuren in de mens, dat zijn de tanden van de mens.¹⁹ Firmamenten²⁰ in de wereld en firmamenten in de mens, dat is de tong van de mens. Zoet water in de wereld en zoet water in de mens, dat is het speeksel van de mens.²¹ Sterren in de wereld en sterren in de mens, dat zijn de kaken van de mens.²² Torens in de wereld en torens in de mens, dat is de hals van de mens.²³ Masten (rondhouten om zeilen van schepen aan te hangen) in de wereld en masten in de mens, dat zijn de armen van de mens. Pinnen in de wereld en pinnen in de mens, dat zijn de vingers van de mens. Een koning in de wereld en een koning in de mens, dat is het hoofd [andere versie: het hart] van de mens. Vruchtentrossen in de wereld en vruchtentrossen in de mens, dat zijn de borsten van de mens. Raadgevers in de wereld en raadgevers in de mens, dat zijn de nieren van de mens.²⁴ Molenstenen in de wereld en molenstenen in de mens, dat is de buik van de mens.²⁵ Fijnmalers [instrumenten die verpulveren of laten smelten] in de wereld en fijnmalers in de mens, dat is de milt van de mens.²⁶ Bronnen in de wereld en bronnen in de mens, dat is de navel van de mens. Stromend water in de wereld en stromend water in de mens, dat is het bloed van de mens. Bossen in de wereld en bossen in de mens, dat zijn de beenderen van de mens. Hoogtes in de wereld en hoogtes in de mens, dat zijn de heupen van de mens. Een stamper en mortier in de wereld en een stamper en mortier in de mens, dat zijn de knieën van de mens.²⁷ Paarden in de wereld en paarden in de mens, dat zijn de benen van de mens. De engel des doods

¹⁴ De oren die het gif van lasteren roddel als het ware bij de mens injecteren.

¹⁵ Vgl. Babylonische Talmoed, Sjabbat 151b; het vers Pred. 12:2: *‘Voordat de zon verduisterd wordt, evenals het licht’* zou verwijzen naar het voorhoofd en de neus van de mens.

¹⁶ Tekst aangepast op grond van alternatieve lezing, als aangegeven in ARN ed. S. Schechter.

¹⁷ Tekst hier enigszins in volgorde en samenstelling aangepast. Zie noten in ARN ed. S. Schechter.

¹⁸ Vgl. Babylonische Talmoed, Arachin 15, de lippen sluiten als het ware de deur voor de tong, zodat deze niet kan spreken.

¹⁹ Zie voorafgaande noot. De tanden vormen de eerste barricade voor de tong, de lippen sluiten de tong en het spreken vervolgens volledig af.

²⁰ Van *‘rakia’* – letterlijk vlak gemaakt en plat; zinspelend op de platte vorm van de tong die ook op een bepaalde manier boven en beneden gescheiden houdt.

²¹ Zie voorafgaande noot, ook de tanden vormen een hek voor de tong; de lippen sluiten de tong volkomen af.

²² Zo ook in Babylonische Talmoed, Sjabbat 151b. Zie echter ARN, ed. A. Cohen (*The Minor Tractates of the Talmud*, 150); Cohen leest hier: ‘het bloed in de mens’ waarop de vruchtentrossen (druiventrossen) met hun rode sap zouden zinspelen. Midrasj Wa-jikra Rabba XVIII,1 geeft deze verwante uitleg bij Pred. 12:2 v.: *‘De zon’* betekent het gelaat; *‘het licht’* betekent het voorhoofd; *‘de maan’* betekent de neus; *‘de sterren’* betekent de hoge delen van de kaken.

²³ Vgl. ook Hoogl. 4:4: *‘Uw hals is als de toren van David.’*

²⁴ Zetel van gevoelens en intuïtief inzicht. Zie Babylonische Talmoed Berachot 61a: de nieren sporen aan en het hart besluit. De nieren zijn bron van begeerte, gevoelens en emoties, vgl. in dit verband Spr. 23:16: *‘Mijn nieren zullen van vreugde opspringen.’* Nieren zijn een bron van innerlijke wijsheid, zie Midrasj Be-resjiet Rabba LXI,1.

²⁵ Verwijzend naar de ingewanden van de mens die het voedsel als het ware fijnmalen.

²⁶ Het hier gebruikte woord *‘nimoos’* is afgeleid van het werkwoord *‘masas’* – doen smelten of oplossen, volledig vernietigen. Een heel fijn malende molen of smeltpan? Aan de milt werd in de oudheid de functie toegedacht om klonteringen en verdikkingen in het bloed te verpulveren en te doen oplossen. Vgl. in dit verband J. Preuss, *Biblishe – Talmudische Medizin*, 1911, 111-112.

²⁷ Verwijzing naar de vorm van het kniegewricht en de wijze waarop het uiteinde van het dijbeen in de kom van het onderbeen geplaatst is.

in de wereld de engel des doods in de mens, dat zijn de hielen van de mens.²⁸

Uitleg:

Deze uitgebreide tekst met zijn vele metaforische voorstellingen onderstreept de grote waarde van ieder menselijk leven als microkosmos. Wie een enkel mens doodt, vernietigt daarmee als het ware de gehele schepping. Tegelijkertijd onderstreept deze overlevering het aardse deel van de menselijke individualiteit, daarmee een houding van bescheidenheid tegenover de Schepper stimulerend! Inhoudelijk verwante overleveringen onderbouwen de overeenkomsten tussen de mens als aards wezen en de schepping door middel van vele Schriftteksten, zoals deze (hier ingekorte) midrasj-tekst uit de Jalkoet Sjim'oni:

»Resj Lakisj sprak: Alles wat de Eeuwige op aarde in de mens geschapen heeft, heeft hij (ook) op aarde geschapen. De mens heeft een **hoofd** en de aarde heeft een hoofd, er is immers gezegd: *'Nog niet de eerste klomp (rosj -het hoofd) van klei'* (Spr. 8:26). De mens heeft **ogen** en de aarde heeft ogen, er is immers gezegd: *'En hij (de sprinkhaan) zal het oog van de aarde bedekken'* (Ex. 10:5). De mens heeft **oren** en de aarde heeft oren, er is immers gezegd: *'Hoort, o hemelen, en neig jouw oren, o aarde'* (Jes. 1:2). De mens heeft een **mond** en de aarde (heeft een mond), (er is immers gezegd): *'En de aarde opende haar mond'* (Num. 16:32). De mens heeft **handen** en (ook) de aarde. (er is immers gezegd;) *'En de aarde is wijd van beide handen (d.w.z. naar beide zijden ruim)'* (Gen. 34:21). De mens heeft **armen** (zo ook de aarde), er staat immers geschreven: *'En beneden zijn de armen van de wereld'* (Deut. 33:27). De mens heeft een **navel** (en de aarde heeft een navel), er staat geschreven: *'.. die wonen in de navel (in het midden) van de aarde (het land)'* (Ez. 38:12). De mens heeft **heupen** en (ook) de aarde (heeft heupen), (er is immers gezegd:) *'En Ik zal hen bijeenbrengen vanuit de heupen (uiteinden) der aarde'* (Jer. 31:8). De mens heeft heupen, (zo ook de aarde), er staat immers geschreven: *'En de aarde zal voor altijd (be)staan'* (Pred. 1:4). De mens **eet** (en de aarde eet), (er is immers gezegd:) *'De aarde die (het land dat) haar bewoners (inwoners) opeet'* (Num 13:32). De mens **drinkt** en ook de aarde, (er is immers gezegd:) *'Het drinkt water door de regen uit de hemel'* (Deut. 11:11). De mens **beeft** en de aarde beeft, (er is immers gezegd): *'En de aarde beefde'* (II Sam. 22:8). De mens wordt dronken (en ook de aarde, (er is immers gezegd:) *'De aarde zal hevig waggelen als een dronkaard'* (Jes. 24:20) enz.«.²⁹

Terug naar index:

Naar volgende hoofdstuk (32):

²⁸ Met de hiel kan de mens leven vermorzelen en een dodelijke verwonding toebrengen.

²⁹ Zie Jalkoet Sjim'oni I (par. Bo), 183. Midrasj Kohèlèt Zoeta I,4 (ed. S. Buber 111); vgl. Midrasj Tanchoema, ed. S. Buber, II, 34. e.a. Zie ook L. Ginzberg, *The Legends of the Jews*, V, Adam, 64.